

*Німа А. О.,
аспірантка кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ПРИНЦИПИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ: НАУКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Статтю присвячено розкриттю спеціальних принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, окремим аспектам їх митно-правового регулювання. Охарактеризовано зміст категорії «переміщення товарів через митний кордон» та його складових елементів, виходячи із положень МК України 2012 року та у порівнянні із положеннями МК України 2002 року та нормами МК України 1991 року. З'ясовано зміст категорій «принципи», «принципи права», наведено перелік «принципів митного регулювання» та «принципів здійснення митної справи», «принципів переміщення культурних цінностей через митний кордон України» та ін. Запропоновано власне визначення категорії «принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України». Встановлено, що до основних принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України слід віднести: законності та презумпції невинуватості; гласності та прозорості; принцип переміщення товарів фізичними особами через митний кордон у пунктах пропуску через державний кордон України; принцип свободи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковості митного контролю товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип митного оформлення товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; право вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип спрощення митних формальностей, пов'язаних із переміщенням окремих товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковості декларування товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил тощо. Запропоновано вищенаведені принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України передбачити у положеннях чинного МК України.

Ключові слова: фізичні особи, товар, принципи, митний контроль, переміщення товарів через митний кордон, митно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в сучасних умовах розвитку митного права досліджено недостатньо. Тому актуальною проблемою залишається потреба вдосконалення напрямків системи вищенаведених принципів переміщення та її узгодження з галузевими принципами митного права й загальними принципами теорії права [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання переміщення товарів через митний кордон України досліджували

І.О. Базилук [2], М.Г. Шульга [3], С.Ю. Дьоміна [4], С.В. Князев [5], А.В. Мазур [1], О.М. Шевчук [6] та ін. Загальним принципам переміщення товарів через митний кордон України були присвячені праці таких дослідників як: М.Г. Шульга досліджувала правові принципи державного регулювання митної діяльності [7], а також, досліджуючи переміщення і пропуск товарів через митний кордон України, вивчала окремі аспекти принципів такого переміщення, та запропонувала враховувати такий принцип переміщення як принцип свободи переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, який не передбачений ст. 8 МК України у переліку принципів здійснення митної справи [8, с. 653]; Н.О. Коваль вивчала окремі правові аспекти загальних принципів переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон [9], звертаючи увагу на потребу систематизації таких принципів, і пропонувала при цьому передбачити їх в окремій главі МК України; В.Т. Комзюк досліджував поняття та принципи діяльності митних органів [10]; Я.П. Павлович-Сенета вивчала основні поняття та принципи переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України та окреслила перелік таких принципів [11]. Однак, принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в сучасних умовах розвитку митного права досліджено недостатньо, нез'ясованими залишились не тільки його зміст, а й види принципів переміщення досліджуваних товарів, їх ознаки. У більшості наукових праць не розкритими залишається структурна та видова характеристика принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Вищенаведене вказує на актуальність вибраної теми роботи.

Мета статті передбачає з'ясування особливостей застосування основних принципів при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України базується на основних принципах. Згідно з п. 7 ч. 1 МК України визначено, що громадяни-фізичні особи – це громадяни України, іноземці, особи без громадянства. Аналізуючи чинний МК України відносно «переміщення товарів фізичними особами через митний кордон», звернемо увагу, що ця категорія у ньому не закріплена. Принципи права покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права і правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права, є підґрунтям відображення у ньому економічних, політичних і моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінки правомір-

ності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права [12, с. 28-40].

Перш за все, необхідно звернутись до етимології самого терміна «принцип», який походить від лат. *principium* (основа, початок) і трактується згідно зі Словником іншомовних слів як (а) основне, вихідне положення теорії, вчення тощо; керівна ідея, основне правило діяльності; (б) внутрішнє переконання, погляд, що визначає норму поведінки [13, с. 409]. У філософській довідковій літературі принцип трактується у межах теоретичного знання, що означає: (1) як вимогу розгортання самого знання у систему, де всі теоретичні положення логічно пов'язані між собою і впливають певним чином одне з одного. Або будь-яка теоретична система знання ґрунтується на принципах, пов'язаних між собою. (2) Внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різноманітних сферах діяльності [14, с. 519].

У юридичних енциклопедичних джерелах принципи (від фр. «*principes*», лат. «*principium*») – начало, основа визначаються як: 1) основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливність, рівність громадян перед законом тощо); 2) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [15, с. 110-111]. Отже, принцип – це основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю та загальною значущістю. Окрім цього, принципи слід розглядати як внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в різноманітних сферах життєдіяльності.

Існують основні принципи права, які мають загальний характер і конкретизуються в принципах кожної галузі права і законодавства, зокрема й митного права. Так, М.В. Цвік та О.В. Петришин характеризують принципи через категорію найбільш загальних вимог, які належать до відносин у суспільстві й їхніх учасників, а також керівних, вихідних засад, відправних установлень, за допомогою яких здійснюється вираження сутності права, що впливають із справедливих ідей, свободи визначення загальної спрямованості та найістотніших рис чинної системи права [16, с. 197]. А.М. Колодій пропонує з'ясування змісту поняття «принцип права» через категорію відправних ідей існування права, що реалізують вираження найважливіших закономірностей та підвалин цього різновиду держави та права, пр цьому постає однопорядковим із сутністю права та становить його основні характерні ознаки, відрізняється універсальністю, імперативністю вищого класу та суспільною значимістю, відповідає об'єктивній потребі побудовання та зміцнення відповідного ладу в суспільстві [12, с. 27].

Щодо переліку принципів митного регулювання. Так, Ю.П. Битяк запропонував перелік принципів митного регулювання, а саме: верховенство права; законність і верховенство митного закону; захист економічних і політичних інтересів держави; збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб – принцип справедливості; недопустимість подвійного оподаткування; однаковість митних режимів; єдність регулювання митних відносин, стабільність митного законодавства; додержання митними органами (посадовими особами)

прав юридичних і фізичних осіб і відповідальність їх за незаконні рішення та дії; гласність [17, с. 529]. Так, інші дослідники до загальних принципів митного регулювання пропонують віднести: верховенство права; пріоритет прав людини і громадянина; дотримання прав підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян; рівне право фізичних та юридичних осіб на ввезення в Україну та вивезення з її території товарів та інших речей тощо [18, с. 68]. Отже, й єдиного переліку принципів митного регулювання теж немає в наукових працях.

Стосовно визначення терміну принципи переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, то більшість науковців розуміють їх зміст як вихідні, визначні ідеї, загальні положення. Так, принципи переміщення товарів та транспортних засобів – це вихідні, визначні ідеї, загальні положення, правила, якими керуються при переміщенні товарів та транспортних засобів [19, с. 383], інші дослідники, вивчаючи ветеринарні препарати, мають схожу позицію щодо змісту принципів переміщення [20, с. 51]. Отже, принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це вихідні, визначальні ідеї, положення, сукупність норм та правил, які складають організаційно-правову основу для законного ввезення фізичними особами товарів в Україну чи вивезення товарів фізичними особами з України, а також транзиту товарів фізичними особами через митну територію України.

Для з'ясування принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України спочатку звернемо увагу на категорію «переміщення товарів через митний кордон». МК України не містить загального визначення категорії «переміщення товарів через митний кордон України». Зазначимо, що МК України 2002 року (втратив чинність) містив такі категорії, які пов'язані із дефініцією «переміщення», а саме: «переміщення товарів через митний кордон України у вантажних відправленнях» (п.23 ст.1), переміщення товарів через митний кордон України у міжнародних поштових відправленнях (п.24 ст.1), «переміщення товарів через митний кордон України у міжнародних експрес-відправленнях» (п.25 ст.1), переміщення товарів через митний кордон України у несупроводжуваному багажі (п.26 ст.1); переміщення товарів через митний кордон України у ручній поклажі (п.27 ст.1); п.28); переміщення товарів через митний кордон України у супроводжуваному багажі (п.28 ст.1) [21].

Зокрема, наведено зміст деяких із вищенаведених категорій, приміром, «переміщення товарів через митний кордон України у несупроводжуваному багажі» МК України 2002 року був визначений як переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, окремо від цих громадян або уповноважених ними осіб з оформленням багажних документів (п.26 ст.1). Дефініція «переміщення товарів через митний кордон України у ручній поклажі» у цьому Законі – це переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у пасажирських відділеннях (салонах) транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, без оформлення багажних документів (п.27 ст.1); «переміщення товарів через митний кордон України у супроводжуваному багажі» як переміщення через митний кордон України товарів, що належать громадянам, у багажних відділеннях транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, з оформленням багажних документів (п.28 ст.1) [21]. Отже, МК України 2002 року, розкриваючи

дефініцію «переміщення» товарів, які фізичні особи можуть перемістити через митний кордон використовують його у взаємозв'язку зі способом переміщення такого товару (міжнародні поштові відправлення, міжнародні експрес-відправлення, переміщення в несупроводжуваному багажі, переміщення в ручній поклажі, переміщення в супроводжуваному багажі).

Зазначимо, що МК України від 12 грудня 1991 року містив низку визначень, пов'язаних із категорією «переміщення товарів через митний кордон України». Так, відповідно до п. 1, 2, 3 ст. 15 МК України від 12 грудня 1991 року (втратив чинність) під «ввезенням в Україну та вивезенням з України» необхідно розуміти фактичне переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів. Цей закон також наводив терміни «транзитом через територію України» та «переміщенням через митний кордон України». Так, під поняттям «транзит через територію України» МК України від 12 грудня 1991 року визначав як переміщення товарів та інших предметів під митним контролем через територію України між двома або в межах одного пункту на митному кордоні України. А термін «переміщенням через митний кордон України» МК України від 12 грудня 1991 року визначав як ввезення на митну територію України, вивезення з цієї території або транзит через територію України товарів та інших предметів у будь-який спосіб, включаючи використання з цією метою трубопровідного транспорту та ліній електропередачі [22].

Крім того, юридична конструкція «переміщення через митний кордон України» була передбачена у Законі України «Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України» від 13.09.2001 р. № 2681-III. (втратив чинність). Категорія «переміщення через митний кордон України» визначалась на законодавчому рівні, як ввезення громадянами на митну територію України, вивезення громадянами з цієї території або транзит через територію України громадянами предметів. Наприклад, до категорії «предметів» цей Закон відносив наступні складові: особисті речі, товари, транспортні засоби та окремі номерні вузли до них, що переміщуються громадянами через митний кордон України (ст.1) [23]. Тобто, законодавець передбачав такі складові правової конструкції «переміщення через митний кордон України: (1) «ввезення», (2) «вивезення» і (3) «транзит».

Зазначемо, що діючий МК України наводить юридичну конструкцію «ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України, вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України». Законодавець цей термін визначає як сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку (п. 4 ч. 1 ст. 4 МК України) [24]. Отже, чинний МК України як складові переміщення через кордон товарів включає такі категорії як «ввезення», «вивезення».

Наприклад, Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [25] передбачено правові та організаційні основи переміщення культурних цінностей фізичними особами через митний кордон. Цей Закон наводить терміни «вивезення культурних цінностей», «ввезення культурних цінностей», «транзит культурних цінностей через територію України» тощо. У першому випадку законодавець

проголошує цей термін як фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України культурних цінностей з території України без зобов'язання їх зворотнього ввезення в Україну (ст.1). Поняття «ввезення культурних цінностей» – це фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України культурних цінностей з території іноземної держави в Україну без зобов'язання їх зворотнього вивезення з України; а термін «транзит культурних цінностей через територію України» – це переміщення будь-якими законними способами з будь-якою метою культурних цінностей, з території однієї іноземної держави на територію іншої іноземної держави через територію України, без використання цих культурних цінностей на території України [25]. Отже, законодавець передбачив категорію «транзит». А також для ввезення чи вивезення фізичними особами культурних цінностей дефініцію «фактичне переміщення».

Зокрема, і в наукових працях сформувались два наукові підходи із цього питання. Так, одні дослідники вважають що «переміщення» – це коли йдеться лише про дії, пов'язані із ввезенням та вивезенням товарів [26, с. 7]. Інші вчені, що таке переміщення також включає до цих дій ще й операції, пов'язані з транзитом [27, с. 162], [4, с. 78], [2, с. 519]. Наприклад О.М. Шевчук, переміщення лікарських засобів через митний кордон України пропонує розуміти як специфічну, комплексну й різноманітну діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів відповідно до державних інтересів, шляхом визначення певних умов переміщення лікарських засобів через митний кордон України зі стягненням митних платежів, здійснення митного оформлення та митного контролю [6, с. 6]. Отже, у вищенаведених наукових підходах теж немає єдиного підходу для визначення змісту переміщення товарів через митний кордон України.

Зокрема, розділ XII МК України встановлює особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами [24], та регламентує тільки вищенаведені особливості щодо особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних зі здійсненням підприємницької діяльності. МК України у гл. 28 за назвою «Переміщення товарів через митний кордон України» передбачені особливості щодо попереднього повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України (ст.194 МК України); загальна декларація прибуття (ст.195-1 МК України); строки подання загальної декларації прибуття (ст.195-2 МК України); пункти пропуску через державний кордон України, в яких товари переміщуються через митний кордон (ст.195-2 МК України); подання документів та відомостей митним органам у пунктах пропуску через державний кордон України (ст.198 МК України); граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення у пунктах пропуску через державний кордон України (ст.199 МК України); доставка товарів та документів у місце, визначене митним органом (ст.200 МК України) [24] та ін. Вищенаведені положення регламентують переміщення товарів через митний кордон України як фізичними, так і юридичними особами. Однак, деякі норми щодо загальної декларації прибуття для ввезення товарів на митну територію в частині її заповнення (ст.195-1 МК України), які не застосовуються для фізичних осіб, що переміщують через митний кордон окремі види товарів. Так,

загальна декларація прибуття (1) не подається у разі ввезення товарів, що переміщуються громадянами для особистих, сімейних та інших потреб, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, у ручній поклажі або в супроводжуваному багажі; (2) транспортних засобів особистого користування (ч.2 ст.195-1 МК України) [24].

В наукових працях не має єдиного переліку принципів переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. У підручнику з митного права наведено такі принципи переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон: свобода переміщення товарів і (або) транспортних засобів й контрольованість переміщення; митне оформлення товарів і (або) транспортних засобів; обов'язковість декларування певних товарів і (або) транспортних засобів; здійснення переміщення в чітко визначених місцях; право вільного обрання та зміни митного режиму [28, с. 104–107]. Так, Я.П. Павлович-Сенета пропонує розрізняти наступні принципи переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон: (1) свободу переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів, (2) контрольованість переміщення, (3) обов'язковість митного оформлення товарів, транспортних засобів та інших видів товарів, а також відповідальність за ухилення від митного оформлення або проведення його неналежним чином, (4) обов'язковість декларування певних товарів, транспортних засобів та інших предметів, (5) митне оформлення товарів, транспортних засобів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України здійснюється митними органами у зонах митного контролю, (6) право вільного обрання та зміни митного режиму тощо [11, с. 75, 76].

Наприклад О.С. Ангеловська, пропонує систему принципів переміщення культурних цінностей через митний кордон України поділити на наступні: (1) принцип законності та слідування публічним інтересам держави; (2) принцип спрощення адміністративних формальностей, пов'язаних із законним перевезенням культурних цінностей; (3) принцип взаємної заінтересованості держав у створенні сприятливих умов для розвитку культурних зв'язків і культурного обміну; (4) принцип створення режиму найбільшого сприяння під час оформлення дозволів та іншої необхідної документації на культурні цінності; (5) принцип охорони культурних цінностей відповідно до національного законодавства й міжнародних договорів; (6) принцип обов'язковості митного декларування культурних цінностей під час їх переміщення через митний кордон; (7) принцип гласності, прозорості, вільного отримання й поширення інформації про стан державного захисту культурних цінностей; (8) принцип систематизації інформації на національному та міжнародному рівнях; (9) принцип переважання дії законодавства тієї країни, на території якої знаходиться культурна цінність; (10) принцип дбайливого ставлення до культурних цінностей та ін. [29, с. 179].

Зокрема, чинний МК України 2012 року закріплює принципи здійснення митної справи, а саме: (1) виключної юрисдикції України на її митній території; (2) виключних повноважень митних органів; (3) законності та презумпції невинуватості; (4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон; (5) спрощення законної торгівлі; (6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання; (7) додержання прав та охоронюваних зако-

ном інтересів осіб; (8) заохочення добросовісності; (9) гласності та прозорості; (10) відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються МК України (ст. 8 МК України) [24]. Вважаємо, що більшість із вищенаведених принципів охоплюють й принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, однак є й інші принципи, які виходять з інших митно-правових норм. Наприклад, норми ввезення культурних цінностей громадянами передбачено Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [30].

До принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: законності та презумпції невинуватості; гласності та прозорості; принцип переміщення товарів фізичними особами через митний кордон у пунктах пропуску через державний кордон України; принцип свободи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковість митного контролю товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип митного оформлення товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; право вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип спрощення митних формальностей, пов'язаних із переміщенням окремих товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковість декларування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил. Розкриємо зміст деяких із вищенаведених принципів.

Так, принцип законності переміщення товарів фізичними особами через митний кордон – це дотримання законодавства як митними органами, так і фізичними особами як учасниками такого переміщення. Законність є конституційним принципом [31], що конкретизується і в інших нормативних актах. Відповідно до ст. 24 Основного закону України визначено, що громадянам надано рівні права та свободи, а самі вони є рівними перед нормами закону. Привілеї за расовими, політичними, релігійними, статевими, етнічними, соціальними, майновими, мовними й іншими ознаками є неприпустимими [31].

Стосовно принципу свободи (вільного) переміщення товарів фізичними особами через митний кордон. Так, громадяни за умови дотримання МК України та інших актів законодавства можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, які заборонено до ввезення в Україну (у тому числі з метою транзиту) та вивезення з України (ч.1 ст.365 МК України) [24].

Стосовно фізичних осіб, які переміщують товар через митний кордон, то такі обмеження згідно з нормами МК України встановлюються лише відносно деяких видів товарів. Так, відповідно до ст.196 МК України не можуть бути пропущені через митний кордон України: 1) товари, переміщення яких через митний кордон України заборонено законом або міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або відповідно до закону чи міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; 2) товари (крім товарів для власного споживання, що ввозяться фізичними особами в обсязі та порядку, встановлених ст. ст. 376 і 378 МК України), на пропуск яких відповідно до закону потрібні документи державних орга-

нів, установ та організацій, уповноважених на їх видачу, – в разі відсутності таких документів; 3) товари, що переміщуються через митний кордон України з порушенням вимог МК України та інших законів України [24]. Приміром, не підлягають переміщенню на митну територію України в несупроводжуваному багажі громадян продукти харчування без упаковки виробника (ч.4. ст.378 МК України) [24].

Принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях, а саме: у пунктах пропуску через державний кордон України. Так, переміщення товарів через митний кордон України здійснюється у пунктах пропуску через державний кордон України, перелік яких визначається КМ України відповідно до міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку (ч.1 ст.195 МК України). Переміщення окремих видів товарів через митний кордон України може здійснюватися у спеціально визначених пунктах пропуску через державний кордон України. Переліки таких товарів та пунктів пропуску затверджуються КМ України (ч. 2. ст. 195 МК України) [24]. Однак, фізичні особи мають вищенаведені обмеження тільки для окремих категорій товарів, які вони переміщують через митний кордон, наприклад, при ввезенні громадянами транспортних засобів для особистого користування.

В подальшому розглянемо наступний принцип – контрольованість переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України. Зокрема, митному контролю підлягають усі товари, які переміщуються через митний кордон України (ст. 318 МК України). Зауважимо, що митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку (п. 24 ч. 1 ст.4 МК України) [24]. Вищенаведене охоплює й товари, які фізичні особи переміщують через митний кордон. Спрощений митний контроль застосовується у випадках переміщення громадянами через митний кордон України товарів, що не підлягають обов’язковому декларуванню та оподаткуванню і не належать до категорії товарів, на переміщення яких через митний кордон України встановлено заборони чи обмеження. Спрощений митний контроль застосовується у спеціально обладнаних міжнародних аеропортах із застосуванням двоканальної системи «зеленого» та «червоного» коридорів [19, с. 385].

Принцип митного оформлення товарів, які переміщуються фізичними особами через митний кордон України. Так, згідно ст. 246 МК України митне оформлення товарів здійснюється із метою забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення їх через митний кордон. Митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення (п. 23 ч. 1 ст.4 МК України) [24]. Наприклад, відповідно до частини 7 статті 365 МК України, митне оформлення товарів, ввезених на митну територію України громадянами, за товарними позиціями 8701-8707, 8711, 8716 згідно з УКТ ЗЕД, що підлягають державній реєстрації, здійснюється у будь-якому митному органі на всій митній території України з пред’явленням їх цьому органу. При митному оформленні таких товарів подання попередньої митної декларації, доставка та пред’явлення цих товарів митному органу, яким оформлена така попередня митна декларація, є обов’язковими.

При митному оформленні таких товарів у пункті пропуску через державний кордон України попередня митна декларація не подається [24].

Принцип вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон. Відповідно до ст. 71 МК України, декларант має право обрати митний режим, у який він бажає помістити товари, з дотриманням умов такого режиму та в порядку, що визначені цим Кодексом. Поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їх декларування та виконання митних формальностей, передбачених цим Кодексом. (ч. 1 ст.71 МК України). МК України встановлює 14 видів митних режимів (ч.1 ст. 70 МК України). Нагадаємо, що у більшості випадків фізичні особи не можуть переміщувати товари згідно з митним режимом (окрім окремих випадків), вони керуються принципом вільного переміщення товарів, який ми досліджували вище.

В подальшому розкриємо принцип обов’язковості декларування певних товарів, які фізичні особами переміщують через митний кордон України. Відповідно до ст. 257 МК України декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення [24]. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 375 МК України домашні тварини, що ввозяться громадянами на митну територію України, підлягають письмовому декларуванню та застосуванню до них заходів контролю, визначених законом [24]. В іншому прикладі, якщо фізична особа, яка ввозить товари, в’їжджає до України понад один раз протягом однієї доби та переміщує товари у обсягах, які не перевищують обмежень, встановлених ч. 1 ст. 374 МК України, такі товари мають декларуватися письмово у порядку, встановленому для громадян, з поданням документів, що видаються державними органами для проходження митного контролю й митного оформлення таких товарів. В цьому випадку вони оподатковуються ввізним митом за ставкою 10%, а також ПДВ за ставкою, що встановлена Податковим кодексом України.

Зокрема, при переміщенні товарів фізичними особами через митний кордон України слід виділити окремо групу товарів – «особисті речі». Відповідно до п. 36 ч. 1 ст. 4 МК України, особисті речі – це товари, нові й такі, які були у вжитку, призначені задля забезпечення повсякденних потреб фізичної особи, що відповідають меті її перебування відповідно в Україні чи за кордоном та переміщуються через митний кордон України в ручній поклажі, супроводжуваному й несупроводжуваному багажі та не призначені для підприємницької діяльності, відчуження чи передачі іншим особам. [24]. Відповідно до ст. 369 МК України, особисті речі, що переміщуються (пересилаються) громадянами через митний кордон України у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, підлягають декларуванню шляхом учинення дій, усно або за бажанням власника чи на вимогу митних органів письмово, не оподатковуються митними платежами та звільнюються від проведення заходів офіційного контролю тощо. У ст. 370 МК України визначено «Перелік товарів, що можуть бути віднесені до особистих речей громадян».

Щодо принципу відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних

правил. Так, за нормами ст. 471 МК України «Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами» передбачена відповідальність за вищенаведені дії. Порушення порядку проходження митного контролю в зонах спрощеного митного контролю передбачено ст. 471 МК України

Висновки. Принципи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України – це вихідні, визначальні ідеї, положення, сукупність норм та правил, які складають організаційно-правову основу для законного ввезення фізичними особами товарів в Україну чи вивезення товарів фізичними особами із України, а також транзиту товарів фізичними особами через митну територію України. До принципів переміщення товарів фізичними особами через митний кордон доцільно віднести: законності та презумпції невинуватості; гласності та прозорості; принцип здійснення переміщення товарів фізичними особами через митний кордон в чітко визначених місцях; принцип свободи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковість митного контролю товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; принцип митного оформлення товарів, які фізичні особи переміщують через митний кордон; право вільного обрання та зміни митного режиму при переміщенні окремих товарів фізичними особами через митний кордон; принцип спрощення митних формальностей, пов'язаних із переміщенням окремих товарів фізичними особами через митний кордон; обов'язковість декларування окремих товарів фізичними особами при їх переміщенні через митний кордон; принцип відповідальності фізичних осіб, які переміщують товари через митний кордон при порушенні митних правил тощо. Вищенаведені принципи доцільно передбачити у положеннях МК України.

Література:

- Мазур А.В., Колубаєв Я.Є. Переміщення товарів через митний кордон України: різноманітність наукових поглядів на митно-правове поняття. *Вісник Академії митної служби України*. 2009. № 1. С. 64-70.
- Базиліук І.О. Поняття переміщення товарів через митний кордон та його правове забезпечення. Актуальні проблеми держави та права. 2011. Вип. 60. С. 516-522.
- Шульга М.Г. Переміщення товарів через митний кордон України. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_32 (дата звернення: 22.12.2023).
- Дьоміна С.Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. *Митна справа*. 2010. № 2. С. 75-78.
- Князев С.В. Щодо класифікації товарів: митно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. Том 2. С. 18-21.
- Шевчук О.М. Правове регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Харків, 2012. 20 с.
- Шульга М.Г. Правові принципи державного регулювання митної діяльності. Проблеми законності. 2003. № 62. С. 58-65.
- Шульга М.Г. Переміщення і пропуск товарів через митний кордон України. Право та управління. 2012. № 3. С. 475 – 486.
- Коваль Н.О. Загальні принципи переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України. *Митна справа*. 2013. № 4. С. 85-90.
- Комзюк В.Т. Поняття та принципи діяльності митних органів. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 198-202.
- Павлович-Сенета Я.П. Основні поняття та принципи переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 67. С. 72– 79.
- Колодій А. М. Принципи права України. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
- Новий тлумачний словник української мови. У 4–х т. Т.4. / Уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпко. К., 1998. С. 409.
- Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
- Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / голова ред-кол.: Ю.С. Шемшученко. К.:Укр. енцикл., 2003. Т. 5 : П-С. 736 с.
- Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
- Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю.П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 624 с.
- Степаненко С. В. Правове регулювання митного режиму переміщення товарів через митний кордон України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 1 (48). С. 67–71.
- Іванченко О.С. Принципи переміщення товарів фізичними особами. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук, праць. 2007. Вип. 36. С. 382 – 386.
- Зоріна О. Г. Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України: дисерт. ...доктора філософії 081 «Право». Харків, 2023. 215 с.
- Митний кодекс України: Закон України від 11.07.2002 р. № 92-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 38-39. Ст.288 (втратив чинність)
- Митний кодекс України: Закон України від 12 грудня 1991 року № 1970–XII. (втратив чинність): URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 28.12.2023 р.)
- Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України: Закон України від від 13.09.2001 р. № 2681-III. (втратив чинність): *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 25. Ст.238
- Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552.
- Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст.405.
- Коваль Н.О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса., 2014. 19 с.
- Крущук О.С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса., 2012. 188 с.
- Митне право України: навч. посібник / за заг. ред. В. В. Ченцова. К.: Істина, 2007. 328 с.
- Ангеловська О.С. Особливості переміщення через митний кордон України культурних цінностей: дисерт....канд. юрид. наук: спеціальність: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 211 с.
- Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст.405.
- Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Nima A. Principles of movement of goods by natural persons through the customs border of Ukraine: a scientific and terminological analysis

Summary. The article is devoted to the disclosure of special principles of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine, certain aspects of their customs and legal regulation. The content of the category "movement of goods across the customs border" and its constituent elements are characterized based on the provisions of the 2012 Code of Ukraine, and in comparison with the provisions of the 2002 Code of Ukraine and the 1991 norms of the Code of Ukraine. The content of the categories "principles", "principles of law" is clarified, a list of "principles of customs regulation" and "principles of customs administration", "principles of movement of cultural values across the customs border of Ukraine", etc. is given. A proper definition of the category "principles of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine" is proposed. It was established that the main principles of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine should include: legality and presumption of innocence; openness and transparency;

the principle of movement of goods by natural persons across the customs border at checkpoints across the state border of Ukraine; the principle of freedom of movement of goods by natural persons across the customs border; mandatory customs control of goods that natural persons move across the customs border; the principle of customs clearance of goods that natural persons move across the customs border; the right to freely choose and change the customs regime when individuals move individual goods across the customs border; the principle of simplification of customs formalities related to the movement of individual goods by individuals across the customs border; mandatory declaration of goods by natural persons when they are moved across the customs border; the principle of responsibility of individuals who move goods across the customs border in violation of customs rules, etc. It is suggested that the above-mentioned principles of movement of goods by natural persons across the customs border of Ukraine be provided for in the provisions of the current Code of Ukraine.

Key words: natural persons, goods, principles, customs control, movement of goods across the customs border, customs legal regulation.